

УДК 349.42:631.523.3

СОРТ РОСЛИН ЯК ОБ'ЄКТ АГРАРНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Антоніна РАДЧЕНКО,

аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України

SUMMARY

The article provides general characteristics and «plant varieties» as an object for agrarian relations. Determined and recording to modern law of science «grade of plants» is mostly regarded as a civil object of science, despite on scope of its creation and use. Set necessity of determining place of «plant variety» within agrarian relations as special branch dealing with them. It is mentioned that, the «plant variety» appears as an object related into field of plant breeding and seed acting as substitutes of Plant Industry in agrarian law of Ukraine.

Key words: plant grade, object of legal rights, agrarian law, crop production, breeding, seed production.

АНОТАЦІЯ

У статті дається загальна характеристика «сортів рослин» як об'єкта аграрних правовідносин. Визначається, що в сучасній юридичній науці «сорт рослин» переважно розглядається об'єктом цивілістичної науки, незважаючи на сферу його створення та використання. Встановлюється необхідність визначення місця «сортів рослин» у межах аграрних правовідносин, як спеціальної галузі поводження з ним. Доводиться, що «сорт рослин» виступає об'єктом правовідносин у сфері селекції та насінництва, що виступають підінститутами інституту рослинництва в аграрному праві України.

Ключові слова: сорт рослин, об'єкт правовідносин, аграрне право, рослинництво, селекція, насінництво.

Постановка проблеми. Сортові рослинні ресурси відіграють особливу роль в економічному і соціальному розвитку України, насамперед, у стабілізації та збільшенні обсягів виробництва продукції рослинництва, як основи продовольчої безпеки держави. Підвищення ефективності та подальший розвиток рослинництва на ринково-інноваційній основі не можливий без належного забезпечення товаровиробників у високоякісному посівному матеріалі. Оскільки продуктивні сорти рослин виступають у якості одного з ключових та незамінних факторів впливу на інтенсифікацію та розширення процесу виробництва сільськогосподарських культур, у центрі уваги сьогодні повинен знаходитись сорт рослин, як об'єкт аграрних правовідносин. Виходячи з цього, виникає об'єктивна необхідність у теоретичному осмисленні місця сорту рослин у межах аграрних правовідносин.

Актуальність теми. Слід відзначити, що правова категорія «сорт рослин» неодноразово виступала об'єктом наукового дослідження, проте переважно в цивілістичній науці з точки зору визначення права інтелектуальної власності на нього (О. Абдулліна, В. Волкодава, В. Єрмоленка, Л. Глухівського, А. Горнісевича, Г. Дручок, О. Жмурко, Р. Йорденс, Ю. Капіці, О. Онопрієнко, О. Пічкур, М. Пушкар, Ю. Роговського, О. Сергеева, В. Третьякова та багатьох інших вітчизняних і іноземних дослідників). У межах науки аграрного права «сорт рослин» розглядається лише в початкових посібниках та підручниках [1–3], однак спеціального комплексного наукового дослідження з даного питання в незалежній Україні ще не проводилося.

Метою статті є теоретичне осмислення місця сорту рослин у системі аграрних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до безпосереднього аналізу правової категорії «сорт рослин як об'єкт аграрних правовідносин», слід розкрити його правові дефініції.

Під терміном «об'єкт» (від лат. «objectum» – предмет, від лат. objicere – кидати вперед, протиставляю) у філософії розуміється те, що протистоїть суб'єкту в його предметно-практичній та пізнавальній діяльності. В юридичних науках цей термін застосовується досить часто, але

має свій, специфічний зміст. Усталеним для вітчизняної науки є підхід, згідно з яким під об'єктом правовідносин виступають матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини, здійснюють свої суб'єктивні юридичні права і суб'єктивні юридичні обов'язки [4, с. 387].

Враховуючи таке, «сорт рослин» виступає саме матеріальним благом, із приводу якого виникають аграрні правовідносини.

У науці аграрного права визначається, що під аграрними правовідносинами слід розуміти врегульований нормами права (аграрного та інших галузей) комплекс суспільних відносин, що виникають між сільськогосподарськими товаровиробниками (суб'єктами аграрного господарювання), з одного боку, та іншими видами господарюючих суб'єктів, членами сільськогосподарських підприємств і їх найманими працівниками, органами державної влади й органами місцевого самоврядування – з другого, з приводу конкретних об'єктів (майна, землі, праці тощо) на підставі певних юридичних фактів і надають їх учасникам взаємозумовлені права й обов'язки у сфері сільськогосподарської й пов'язаної з нею діяльності [5, с. 72–77]. Такі правовідносини виникають у будь-якій сфері й на будь-яких етапах сільськогосподарської діяльності. Не становить виключення й сфера виведення та застосування сортів рослин, яка є основою такого правового інституту аграрного права, як інститут рослинництва.

Рослинництво належить до найважливіших напрямів розв'язання соціально-економічних проблем держави у збільшенні виробництва продукції як рослинного походження, так і сільського господарства в цілому. Його основою є виведення та вирощування культурних сортів рослин.

Культурними рослинами стали в результаті проведення штучних процесів відбору і схрещування з метою одержання і закріплення кращих продуктивних властивостей певних рослин, тобто внаслідок селекції в рослинництві.

Селекція (від лат. selectio – вибір, добір) – це наука про методи створення нових і поліпшення існуючих сортів, гібридів рослин і порід тварин, штамів мікроорганізмів із потрібними людині ознаками.

Породою, сортом, штамом називають популяцію організмів, штучно створену людиною, яка характеризується певним генофондом, спадково закріпленими морфологічними і фізіологічними ознаками, певним рівнем і характером продуктивності. Всі особини всередині сорту, породи, штаму мають схожу спадкову організацію і зовнішні ознаки, і однотипну реакцію на вплив чинників зовнішнього середовища. Сорти і породи, створені для однієї географічної зони, не завжди придатні для розведення в інших умовах, тобто вони районовані (рекомендовані для розведення в певних районах) [6].

За визначенням М.І. Вавилова, селекція рослин, по суті, є еволюцією, що спрямовується волею людини [7, с. 5].

На сьогоднішній день національним законодавством визначається, що під сортом рослини слід розуміти окрему групу рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція), яка залежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови надання правової охорони може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів; може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак; може розглядатися як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту [1, с. 316; 8].

У спеціальній літературі зазначається, що основними методами селекції рослин є гібридизація і штучний добір сортів рослин [6].

Гібридизація – процес утворення або отримання гібридів, в основі якого лежить об'єднання генетичного матеріалу різних клітин в одній клітині. У селекції застосовують близькоспоріднене схрещування (інбридинг) і схрещування неспоріднених організмів (аутбридинг). Близькоспоріднена гібридизація у рослин заснована на штучному запиленні своїм пилюком звичайно перехреснозапилюваних рослин. Самозапилення веде до підвищення гомозиготності і закріплення спадкових властивостей. Потомство, отримане від однієї гомозиготної рослини шляхом самозапилення, називається чистою лінією. У особин чистих ліній часто знижується життєздатність і падає врожайність. Але якщо схрестити різні чисті лінії між собою (міжлінійна гібридизація), то спостерігається явище гетерозису – підвищена життєздатність і плодючість у першому поколінні гібридів, яка поступово знижується.

Після отримання гібридів проводиться штучний добір отриманих форм. Добір полягає в збереженні для розмноження рослин із бажаною комбінацією ознак. При масовому відборі виділяють групу особин із потрібними ознаками і одержують потомство. При повторних посівах добір доводиться повторювати, оскільки особини можуть давати розщеплювання в потомстві. Індивідуальний добір проводять для виділення форм із необхідними ознаками і вирощують нащадків однієї особини. При такому відборі результат досягається швидше, але нащадків виходить значно менше. Індивідуальний добір частіше проводять серед рослин, що самозапилюються, і одержують чисті лінії. Представники однієї чистої лінії мають однаковий генотип і дають цінний початковий матеріал для селекції.

Штучний добір на основі спадкової мінливості служить основним способом отримання нових сортів рослин. Проте не слід забувати про те, що на сорт впливає і природний добір. Природний добір діє одночасно і з штучним і підвищує пристосованість рослин до умов середовища. Знову створений сорт завжди є результатом діяльності людини і навколишнього середовища.

Належність норм права, що регулюють вказану сферу суспільних відносин, до аграрного права заснована на яскравій специфіці всіх видів селекційних досягнень, які не дозволили віднести їх ні до винаходів, ні до інших до-

сягнень наукової творчості, та зумовили необхідність їх охорони спеціальним аграрним законодавством, зокрема Законом України від 21 квітня 1993 року «Про охорону прав на сорти рослин». І хоча за своєю сутністю вищезазначений закон є джерелом цивільного права, проте він має велике значення й у сфері комплексного регулювання аграрних відносин як нормативний акт із «подвійною пропискою», оскільки селекційна діяльність у широкому її розумінні є фундаментом, першоосновою всього сільського господарства, де б воно не велося – у великих сільськогосподарських організаціях або в особистому підсобному господарстві, в колективному садівництві або в городництві. А головне – вся діяльність із реалізації норм Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» регулюється актами аграрного законодавства, які носять не тільки процесуальний і організаційно-правовий характер, а й містять норми матеріального права.

До таких нормативно-правових актів, передусім, слід віднести документи, видані Міністерством аграрної політики та продовольства України, як центрального органу виконавчої влади, що виконує державну політику у сфері АПК. Такими нормативними документами є, зокрема: накази Міністерства аграрної політики України від 21 липня 2003 року № 246 «Про затвердження Порядку перевірки збереженості сорту рослин» [9]; від 26 квітня 2007 року № 287 «Про затвердження Правил складання та подання заявки на сорт рослин» [10]; від 15 серпня 2008 року № 512 «Про затвердження Порядку ввезення в Україну дослідних зразків сортів рослин для цілей експертизи на придатність на поширення сорту та вивезення з України посадкового матеріалу сортів рослин» [11]; від 15 рудня 2009 року № 896 «Про затвердження Інструкції щодо забезпечення дослідними зразками кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність на поширення» [12]; від 20 лютого 2013 року № 116 «Про затвердження Порядку підтвердження для ввезення в Україну насіння і садівного матеріалу сортів рослин для селекційних, дослідних робіт і експонування» [13]; від 25 березня 2013 року № 216 «Про затвердження Порядку ввезення в Україну насіння сорту, який занесений до Реєстру сортів рослин Організації економічного співробітництва та розвитку, тих сільськогосподарських рослин, до схем сортової сертифікації яких приєдналася Україна, за умови, що воно призначене для розмноження і наступного вивезення за межі країни» [14] тощо.

Ще одним підтвердженням того, що «сорт рослин» є об'єктом аграрних правовідносин, є створення і діяльність спеціальних селекційних станцій в Україні, які займаються виведенням нових сортів рослин та підпорядковуються Національній академії аграрних наук України.

Селекційні станції – це науково-дослідні установи, що створюють високопродуктивні сорти і гібриди сільськогосподарських культур, займаються їх насінництвом і сортовою технологією вирощування. Сьогодні в Україні існують такі селекційні станції, як, зокрема: Білоцерківська (Київська обл.), Верхняцька (Черкаська обл.), Веселоподолянська (Полтавська обл.), Іванівська (Сумська обл.), Уладово-Люлинецька (Вінницька обл.), Синельниківська (Дніпропетровська обл.), Носівська (Чернігівська обл.) та ін.

Національним законодавством встановлюються спеціальні вимоги щодо визнання сорту рослин новим та його відповідної реєстрації.

Так, Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» визначається, що автором нового сорту рослин може бути будь-яка людина, яка безпосередньо вивела або виявила і поліпшила такий сорт. Автору сорту (селекційного досягнення) належать такі права: виключне право і право

авторства. Йому належать також права на отримання патенту, найменування сорту, винагороду за службове використання сорту. Умовою визнання авторства є зазначення в заявці на видачу патенту або свідоцтві про авторство особи як учасника виведення нового сорту рослини.

Закон передбачає також співавторство селекційного досягнення з правами кожного з співавторів використовувати досягнення на свій розсуд, якщо угодою між ними не встановлено інше, хоча й визначається, що за результатами державної реєстрації сорту рослин кожному з них видається свідоцтво про авторство на сорт рослин і лише заявникові – патент (ст. 35 Закону).

Патент видається автору сорту рослин. Якщо селекційне досягнення є службовим, тобто отримане працівником (його автором) у порядку виконання своїх трудових обов'язків або конкретного завдання роботодавця, то останньому належить виключне право на селекційне досягнення, коли договором не передбачено інше. Таке ж правило діє й у випадку, коли селекційне досягнення створене, виведене або виявлене за замовленням. У таких випадках автор селекційного досягнення (працівник) має право на отримання від роботодавця винагороди за використання його селекційного досягнення у розмірі та на умовах, визначених за згодою між ними, але не менше 2% суми щорічного доходу від використання селекційного досягнення, включаючи дохід від надання ліцензій.

Як об'єкти інтелектуальних прав на селекційні досягнення законодавством закріплюються сорти рослин, які зареєстровані у Державному реєстрі сортів рослин (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15 травня 2003 року № 686 [15]), і даються поняття та їх юридичні характеристики. Це дуже важливо, оскільки в інших нормативно-правових актах аграрного спрямування ці поняття не розкриваються.

Сортом рослин є окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) у рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови виникнення правової охорони: а) може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів; б) може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак; в) може розглядатися як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Чинним законодавством встановлено такі критерії придатності сорту для набуття прав інтелектуальної власності (ознаки селекційного досягнення): новизна, відмінність, однорідність, стабільність.

Для задоволення критерію новизни сорти рослин не повинні продаватися або передаватися іншим чином іншим особам: а) на території України раніше, ніж за один рік до дати подачі заявки; б) на території іншої держави – раніше ніж за чотири роки, а якщо це стосується винограду, деревних декоративних, плодкових культур та лісових порід, то раніше ніж за шість років до зазначеної дати.

Сорт рослин повинен явно відрізнятися від іншого загальновідомого сорту рослин, існуючого до моменту подачі заявки. Загальновідомим може бути сорт рослин, що знаходиться в офіційних каталогах, довідковому фонді або має точний опис в одній із публікацій. Оскільки окремий рід або вид рослин може налічувати сотні загальновідомих сортів, а випробування сорту на «відмінність» здійснюється лише в порівнянні з невеликим числом загальновідомих сортів національної колекції, не виключено, що через деякий час після видачі патенту буде встановлено, що на дату подання заявки існував загальновідомий сорт, від якого сорт не має відмінностей. У даному випадку визначається

пріоритет осіб, які незалежно один від одного вивели, створили або виявили два не відкритих відмінних сорти. Право на охорону належить тій особі, яка першою зробила «свій» сорт загальновідомим у будь-якій країні.

Однорідність – здатність сорту демонструвати свої особливості практично в усіх рослинах. Вимога однорідності не є абсолютною і залежить від типу розмноження (насіньове або вегетативне). Селекційне досягнення вважається стабільним, якщо його основні ознаки залишаються незмінними після неодноразового розмноження. Якщо після закінчення деякого часу після видачі патенту буде встановлено, що селекційне досягнення не відповідає критерію однорідності і стабільності, то патент анулюється.

Патент видається на селекційне досягнення, що відноситься до ботанічних родів та видів, перелік яких встановлюється Мінагрополітики України. Селекційне досягнення має назву, запропоновану заявником і схвалену спеціальним органом державної виконавчої влади.

Назва сорту повинна дозволяти ідентифікувати селекційне досягнення, бути короткою, відрізнятися від назв існуючих селекційних досягнень того ж або близького ботанічного виду. Основні вимоги до назви сорту рослин в Україні мають відповідати рекомендаціям Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин.

Ще одним підтвердженням приналежності «сорта рослин» до об'єктів аграрних правовідносин є те, що єдиним державним органом виконавчої влади з проведення експертизи, реєстрації селекційних досягнень та реєстрації праці інтелектуальної власності на сорти рослин у даний час виступає Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, яка утворена постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 року № 667 [16].

Інший вид аграрних правовідносин у цій сфері формується при використанні виведених нових сортів рослин, який згідно законодавчого та наукового підходів здійснюється в рамках такого підінституту рослинництва, як насінництво.

Насінництво – це важлива ланка в організаційній структурі виробництва. Насінництво реалізує досягнення селекції розмноженням високоврожайного насіння нових сортів і впровадженням їх у виробництво. Ця спеціальна галузь сільськогосподарського виробництва забезпечує: а) розмноження високоякісного сортового насіння; б) збереження в процесі розмноження всіх морфологічних ознак, генетичної і сортової чистоти, властивих кожному сорту; в) формування високих урожайних і посівних властивостей насіння спеціальними способами вирощування, збирання й післязбирального оброблення насіння [7, с. 311].

З агротехнологічної та виробничо-господарської точки зору основне завдання галузі насінництва як зернових, так і інших сільськогосподарських культур полягає у розмноженні (виробництві) насіння високоврожайних сортів, у збереженні та поліпшенні його чистосортності та врожайних властивостей. Від ефективності функціонування системи насінництва зернових культур залежить рівень ефективності важливої та невід'ємної складової системи зерновиробництва – процесу сортозаміни та сортооновлення. Це пов'язано з тим, що досить часто якість нового сорту рослин може погіршуватися. В спеціальній літературі виділяють декілька причин такого погіршення: механічне засмічення, природне перезапилення, розщеплення, поява мутантів, зниження імунітету і збільшення захворюваності рослин, а також депресія сорту [7, с. 330].

Тому сорт є одним із основних засобів сільськогосподарського виробництва, від генотипу якого значною мірою залежать реалізація біологічного потенціалу

поля, ефективність меліоративних і агротехнічних заходів, особливо за несприятливих умов середовища.

Для підтримання всіх цінних біологічних властивостей сорту і гібрида на високому рівні на всіх етапах вирощування насіння застосовують спеціальні насінницькі методи і заходи: добір типових здорових рослин і потомств у первинних ланках насінництва при виробництві оригінального насіння та на ділянках гібридизації при вирощуванні гібридного насіння 1-го покоління; вирощування рослин за оптимальних агротехнічних умов, які сприяють формуванню високоврожайного насіння; запобігання пошкодженню посівів і насіння хворобами та шкідниками; проведення видового і сортового прополювання; виділення для висівання найбільш повноцінних фракцій. Одержане за таких умов насіння забезпечує збільшення врожайності на товарних посівах (за даними багатьох учених) на 2–3 ц/га. Ось чому так важливо щороку забезпечувати на насінневих посівах комплекс агротехнічних, фітосанітарних і організаційних заходів, спрямованих на одержання насіння з високими врожайними властивостями [7, с. 232–233].

Господарсько-економічні та організаційно-правові відносини в галузі насінництва сільськогосподарських культур у сьогоденні умовах формування ринкових відносин у нашій державі регламентуються Законом України «Про насіння і садивний матеріал» [17], Законом України «Про охорону прав на сорти рослин», Державними стандартами України: ДСТУ 2240-93 «Насіння сільськогосподарських культур. Сортові та посівні якості», ДСТУ 2949-94 «Насіння сільськогосподарських культур. Терміни та визначення», ДСТУ 4138-2002 «Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості», а також Державним реєстром сортів рослин України та Державним реєстром виробників насіння і садивного матеріалу.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про насіння і садивний матеріал» суб'єкти насінництва та розсадництва мають право розмножувати, заготовляти та використовувати насіння і садивний матеріал сортів рослин (клонів, ліній, гібридів) за дозволом відповідного володільця патенту на використання сорту, якщо їх виробничі умови відповідають спеціальним атестаційним вимогам.

Право на виробництво базового, базового та сертифікованого насіння, гібридів першого покоління, вихідного, базового та сертифікованого садивного матеріалу багаторічних рослин, культури меристем (in vitro), садивного матеріалу однорічних культур надається суб'єктам насінництва та розсадництва, які за результатами атестації внесені до Реєстру виробників, що затверджений наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 лютого 2013 року № 115 «Про затвердження Порядку проведення атестації суб'єктів господарювання на право виробництва та реалізації насіння і садивного матеріалу, Положення про Державний реєстр виробників насіння і садивного матеріалу» [18].

Що стосується використання самого насіння і садивного матеріалу, то вони потрапляють у загальний обіг лише після їх сертифікації, процедура якої затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2013 року № 299 «Про затвердження Тимчасового порядку проведення сертифікації насіння та садивного матеріалу» [19]. Встановлено, що для насіння має видаватися сертифікат на насіння, що засвідчує сортові та посівні якості, а для садивного матеріалу – сертифікат, що засвідчує походження, санітарний стан і товарну якість садивного матеріалу.

Визначення сортових якостей насіння і садивного матеріалу здійснюється шляхом інспектування, ділянкового та лабораторного сортового контролю на відповідність сорту морфологічним ознакам, визначеним при його реєстрації.

Інспектування садивного матеріалу, призначеного для реалізації, та багаторічних насаджень плодкових, ягідних, горіхоплідних, малопоширених культур, винограду та хмелю, проводиться щорічно незалежно від обсягів виробництва з метою визначення якості та видачі сертифіката. Якщо посів (насадження) за сортовою чистою не відповідає вимогам до заявленої категорії, одержане насіння та/або садивний матеріал може бути переведено в нижчу категорію, вимогам якої воно відповідає.

У разі невідповідності посіву (насадження) вимогам нормативних документів, що регламентують сферу насінництва та розсадництва, він вилучається з числа насінневих (розсадницьких).

Насіння, яке не може бути використане на посів, продовольчі, кормові або інші цілі, знищується під наглядом державного інспектора територіального органу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, за рахунок власника насіння.

У разі, якщо насіння та/або садивний матеріал не відповідає вимогам заявленої категорії, державний інспектор територіального органу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, знижує її до тієї категорії, вимогам якої воно відповідає, або надає обґрунтовану відмову у видачі сертифіката.

Визначення посівних якостей насіння та/або садивного матеріалу шляхом аналізування проб, відібраних від партій насіння та/або садивного матеріалу, здійснюється лабораторіями центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі. Проби насіння і садивного матеріалу відбираються від партій насіння та садивного матеріалу державним інспектором територіального органу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі і т. ін.

Ще одним нормативно-правовим актом, який підтверджує наукову позицію про те, що «сорт рослин» виступає об'єктом аграрних правовідносин, є Закон України «Про карантин рослин» [20], який визначає основні карантинні рослини та направлений на протидію занесенню і поширенню в Україні шкідливих організмів – будь-якого виду, штаму або біотипу рослин, тварин, патогенного агента, шкідливого для рослин чи продуктів рослинного походження, у тому числі комах, кліщі, грибки, бактерії, віруси, нематоди та бур'яни.

Відповідно до ст. 12 даного закону особи, які здійснюють господарську діяльність, пов'язану з виробництвом, переробкою, зберіганням, транспортуванням і торгівлею рослинами та рослинними продуктами, мають право одержувати від Міністерства аграрної політики та продовольства України інформацію про фітосанітарний стан на відповідній території.

Ця стаття також містить перелік обов'язків, які встановлюються для вищезазначених суб'єктів господарської діяльності, зокрема, вони зобов'язані:

– виконувати фітосанітарні правила та здійснювати фітосанітарні заходи. Наприклад, відповідно до ст. 28 Закону особи проводять інспектування рослин, що ростуть на землях сільськогосподарського призначення, у розсадниках, садах, лісах, відкритому ґрунті, теплицях та в інших місцях, включаючи місця для зберігання, переробки і транспортні засоби для переміщення об'єктів регулювання. У разі виявлення підозри зараження об'єктів регулювання регульовани-

ми шкідливими організмами особа повинна протягом доби повідомити державного фітосанітарного інспектора. Державний фітосанітарний інспектор здійснює фітосанітарні процедури з метою перевірки підозри наявності регульованого шкідливого організму. У разі підтвердження такої підозри державний фітосанітарний інспектор визначає фітосанітарні заходи, спрямовані на запобігання поширенню, локалізації та/або ліквідації регульованих шкідливих організмів, які повинні здійснюватися особами;

– виконувати розпорядження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, щодо проведення відповідних карантинних заходів;

– зареєструватися у відповідній інспекції з карантину рослин, якщо це вимагається;

– подавати на вимогу спеціалістів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, відомості про об'єкти регулювання;

– здійснювати систематичний моніторинг земельних угідь, які належать їм на правах власності або користування, а також потужностей (об'єктів), на яких здійснюється виробництво та/або обіг рослин, продуктів рослинного походження з метою виявлення регульованих шкідливих організмів;

– надавати державним фітосанітарним інспекторам безперешкодно доступ до об'єктів регулювання на будь-якій стадії виробництва, переробки чи обігу для проведення інспектування, перевірки документації та відбору зразків від об'єктів регулювання для визнання їх фітосанітарного стану;

– сприяти проведенню карантинних заходів у карантинних та прилеглих до них зонах у разі виявлення карантинних організмів;

– зберігати всі фітосанітарні сертифікати, карантинні сертифікати та карантинні дозволи протягом одного року, починаючи з дати видачі і т. ін.

Висновки. Таким чином, сфера аграрних правовідносин при поводженні із сортами рослин досить розгалужена і включає в себе такі субінститути інституту рослинництва в аграрному праві, як селекція та насінництво. У зв'язку з цим «сорт рослин» виступає, в першу чергу, об'єктом саме аграрних правовідносин.

Список використаної літератури:

1. Аграрне право України: підручник / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк [та ін.]; за заг. ред. В.М. Єрмоленка. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
2. Аграрне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2006. – 448 с.
3. Аграрне право: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.П. Жушман, В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко та ін.; за ред. В.П. Жушмана та А.М. Статівки. – Х.: Право, 2010. – 296 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
5. Уркевич В.Ю. До питання про визначення поняття «аграрні правовідносини» // Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. Юрид. акад. України, 2005. – Вип. 76. – С. 72–77.
6. Довідник із біології. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/biology/shans/163.html>.
7. Молоцький М.Я., Васильківський С.П., Князюк В.І., Власенко В.А. Селекція і насінництво сільськогосподарських рослин: підручник. – К.: Вища освіта, 2006. – 463 с. (С. 5).

8. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 21. – Ст. 218.

9. Про затвердження Порядку перевірки збереженості сорту рослин: наказ Міністерства аграрної політики України від 21 липня 2003 року № 246 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 36. – Ст. 1959.

10. Про затвердження Правил складання та подання заявки на сорт рослин: наказ Міністерства аграрної політики України від 26 квітня 2007 року № 287 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 41. – Ст. 1643.

11. Про затвердження Порядку ввезення в Україну дослідних зразків сортів рослин для цілей експертизи на придатність на поширення сорту та вивезення з України посадкового матеріалу сортів рослин: наказ Міністерства аграрної політики України від 15 серпня 2008 року № 512 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 67. – Ст. 2240.

12. Про затвердження Інструкції щодо забезпечення дослідними зразками кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність на поширення: наказ Міністерства аграрної політики України від 15 грудня 2009 року № 896 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 5. – Ст. 214.

13. Про затвердження Порядку підтвердження для ввезення в Україну насіння і садивного матеріалу сортів рослин для селекційних, дослідних робіт і експонування: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 лютого 2013 року № 116 // Офіційний вісник України. – 2013. № 22. – Ст. 754.

14. Про затвердження Порядку ввезення в Україну насіння сорту, який занесений до Реєстру сортів рослин Організації економічного співробітництва та розвитку, тих сільськогосподарських рослин, до схем сортової сертифікації яких приєдналася Україна, за умови, що воно призначене для розмноження і наступного вивезення за межі країни: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25 березня 2013 року № 216 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 31. – Ст. 1109.

15. Про затвердження Положення про Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 15 травня 2003 року № 686 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 21. – Ст. 919.

16. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 року № 667. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248464285>.

17. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26 грудня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 13. – Ст. 92.

18. Про затвердження Порядку проведення атестації суб'єктів господарювання на право виробництва та реалізації насіння і садивного матеріалу, Положення про Державний реєстр виробників насіння і садивного матеріалу: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 лютого 2013 року № 115 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 25. – Ст. 846.

19. Про затвердження Тимчасового порядку проведення сертифікації насіння та садивного матеріалу: постанова Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2013 року № 299 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 33. – Ст. 1160.

20. Про карантин рослин: Закон України від 30 червня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 34. – Ст. 352.